

رویکرد جدید میراث مکتوب:

از تصحیح متن تا تحلیل متون

اما مهمترین فعالیت مرکز در زمینه تحقیقات پس از تصحیح متن، طرحهای تحقیقاتی متن‌شناسی است. یکی از گروههای چهارگانه پژوهشی مرکز، گروه پژوهشی متن‌شناسی است که از گروههای فعال پژوهشی مؤسسه به شمار می‌آید. در همین زمینه در نظر دارد مجموعه‌ای را تحت عنوان «متن‌شناسی» منتشر کند. چنانکه در آغاز منشورات این سلسله درج شده، «سلسله انتشارات متن‌شناسی مجموعه پژوهشهایی است که گامی از تصحیح متن فراتر می‌نهد و به نظریه‌پردازی تصحیح، ساختارشناسی و روش‌شناسی متن، نقد، بررسی و تحلیل لفظی و معنایی متون می‌پردازد». نخستین اثر از این سلسله تحقیقات، با نام قرآن فارسی کهن: تاریخ، تحریرها، تحلیل (تألیف سید محمد عمادی حائری) در خرداد ماه ۱۳۸۷ رونمایی شد و مورد توجه دانشمندان داخل و خارج کشور قرار گرفت. شماره‌های بعدی سلسله متن‌شناسی نیز به ترتیب با عناوین ساختار معنایی مثنوی معنوی (تألیف سید سلمان صفوی، ترجمه مهوش‌السادات علوی)، نقد متن‌شناسی مدرن (تألیف جرم مک‌گن، ترجمه سیما داد)، از دستنویس تا متن (تألیف جلال خالقی مطلق) و هرمنوتیک صوفی (تألیف آنابل کالر، ترجمه جواد قاسمی) در دست انتشارند. طرح

مرکز پژوهشی میراث مکتوب در کارنامه خود تحقیق و نشر آثار ارزشمندی از متون کهن را دارد؛ متون کهنی که برخی از آنها از مهمترین آثار ایرانی-اسلامی در موضوع خود به شمار می‌آیند. به جرئت می‌توان گفت که میراث مکتوب یگانه مؤسسه‌ای است که امروز در ایران به شکل تخصصی به تصحیح انتقادی و نشر متون کهن می‌پردازد. در کنار این وظیفه اصلی که میراث مکتوب برای خود تعریف کرده است، طرحهای تحقیقاتی دیگری نیز در دستور کار مرکز است که برخی از آنها به زمینه‌های پیش از تصحیح متن مربوط می‌شوند و برخی دیگر به زمینه‌های پس از تصحیح و نشر متن انتقادی متون تعلق دارند. انتشار فهرست نسخه‌های خطی از زمره فعالیت‌هایی است که با معرفی و توصیف نسخه‌های خطی، از طرحهای پیش‌نیاز تصحیح متن به شمار می‌آید.

از سوی دیگر، انتشار مجموعه «کارنامه دانشوران ایران و اسلام» که تعداد مجلدات آن اینک از ۱۱۰ جلد گذشته است از زمره طرحهایی است که به پس از تصحیح و نشر متون کهن مربوط می‌شود. این مجموعه به تلخیص و ساده‌سازی متون کهن (بر پایه چاپ انتقادی آنها) برای جوانان و به طور کلی کسانی که حوصله و دانش مراجعه به اصل متون را ندارند می‌پردازد.

پژوهشی مفصلی با عنوان «روش‌شناسی تحلیل متون» نیز در گروه پژوهشی متن‌شناسی در دست انجام است که پس از پایان یافتن در همین سلسله منتشر خواهد شد. اهمیت مباحث متن‌پژوهی و تحلیل متن بر اهل فن پوشیده نیست. در حقیقت، «تصحیح» گام مقدماتی برای گام بعدی «تحلیل» (به قول فرنگیها «آنالیز» و به قول عربها «دراسه») است. مباحثی مانند اینکه مؤلف در پدیدآوردن اثر خود از چه اندیشه‌ها و چه محیط‌هایی تأثیر پذیرفته است؟ چگونه یک متن آرا و عقاید یک نویسنده را به نمایش می‌گذارد؟ چگونه می‌توان بر اساس متون به تحلیل جامعه‌شناختی و روانشناختی مؤلف و اثر او پرداخت؟ چگونه می‌توان روش تحلیل و نقل تاریخی مورخی مانند یعقوبی را از خلال اثر او بازشناخت؟ اثری مانند الاغانی ابوالفرج اصفهانی از چه روشی در تألیف و ساختار آن پیروی می‌کند؟ چه فواید تاریخی، اجتماعی و فرهنگی افزون بر معلومات شعری، ادبی و هنری در آن وجود دارد. چگونه می‌باید آراء خاص بهاء ولد - پدر مولانا - را به صورت یک نظام اندیشگی از کتاب معارف او استخراج نمود و تفاوت آنها را با آرا و عقاید فرزندش نشان داد؟ حتی از رهگذر شناخت جهان‌بینی یک اندیشمند می‌توان دریافت که فلان مطلب (یا اگر شاعر است، مثل مولوی، فلان غزل) از او نیست. ذکر این نکته نیز ضروری است که شناخت یک شخصیت شاخص علمی و ادبی تأثیرگذار، تنها از طریق یک یا دو اثر او ممکن نیست؛ باید اولین اثری که او نوشته را متناسب با شرایط سنی او و شناخت فضاهای

فرهنگی و اجتماعی که در آن می‌زیسته است سنجید و ارزیابی کرد، آثاری که در میانسالی و سپس در پایان عمر خود نوشته است را هم باید بررسی کرد. به نظر من یکی از اهداف بلند مدت تحقیقات پیرامونی متون، می‌تواند انسان‌شناسی و شخصیت‌شناسی مفاخر و مشاهیر از طریق همین نوع مباحث باشد. به تبع آن می‌توانیم جامعه او، مردم او و محیط فرهنگی اجتماعی و سیاسی او را بشناسیم. می‌توانیم علل اوج و حضيض این جوامع را بررسی کنیم. بنابراین اگر تاکنون کوشیده شده تا متن منقح و مطابق با متن مؤلف و البته با رعایت اصول و قواعد شناخته شده تصحیح متون احیا گردد، برای این بوده تا بار دیگر محتوای آن مورد مذاکره و دراسه جدی قرار گیرد که البته در این صورت تحلیل محتوایی متن کار یک محقق یا مصحح نیست، زیرا در تحلیل محتوایی متن، به دلیل تنوع مباحث، گاه باید چندین متخصص درباره آن نظر دهند. بدین روی، تحلیل متن را باید جزء علوم چند رشته‌ای به حساب آورد که به صورت گروهی، متخصصان درباره آن اظهار نظر کنند. مرکز پژوهشی میراث مکتوب، یکی از اهداف درازمدت خود را تحلیل متون و مباحث روش‌شناختی آن قرار داده است. پس از یک دوره فعالیت توانفرسا اما ارزشمند پانزده‌ساله، در کنار تصحیح انتقادی و نشر متون کهن، اینک به تحلیل متون نیز رو آورده و از این پس نیز با جدیت آن را دنبال خواهد کرد. به یاری خداوند، نشریات گزارش میراث و آینده میراث نیز از این پس مطالب بیشتری را به مسائل متن‌شناسی اختصاص خواهند داد.

قابل توجه خوانندگان و علاقه‌مندان به میراث مکتوب

مرکز پژوهشی میراث مکتوب تهیه و تدوین کارنامه و یادگارنامه پانزده سال کار و کوشش خود را در دست دارد. علاقه‌مندان می‌توانند در فرصت باقیمانده نظرات، پیشنهادها و احیاناً مطالب و مقالات خود را برای درج در این کارنامه و یادگارنامه بفرستند. اگر چنین تصمیمی دارید لطفاً زودتر به روابط عمومی این مرکز اطلاع دهید.

روابط عمومی و امور بین‌الملل

مرکز پژوهشی میراث مکتوب

گزارش میراث